

Potrebuje nový trestný čin – „Femicide“?*

Do We Need a New Crime – „Femicide“?

Jozef Záhora**

Abstrakt

Problematika rodovo podmieneného násillia vo svete je starým problémom, možno povedať starým ako ľudstvo samo. Osobitnou kategóriou rodovo podmieneného násillia je vražda, obeťou ktorej je manžel, resp. druh či bývalý manžel. V ostatných rokoch bola táto problematika predmetom skúmania viacerých výskumov. Autor vymedzuje základné metodologické východiská a predstavuje výsledky medzinárodných a zabraničských výskumov týkajúcich sa „femicide“. Predstavuje štatistické ukazovatele vrážd intímnyim partnerom v podmienkach Českej republiky a Slovenskej republiky. Vzhľadom na nízky index vrážd žien intímnyim partnerom v Slovenskej republike a znaky skutkovej podstaty trestného činu vraždy, autor prichádza k záverom, že situácia v Slovenskej republike nevyžaduje osobitné legislatívne riešenie pre vraždy žien intímnyim partnerom. Vraždu intímneho partnera je možné postihnúť ako vraždu s použitím kvalifikovanej skutkovej podstaty – usmrtenie chránenej osoby – blízkej osoby alebo spáchanie trestného činu z osobitného motívu – z nenávisti pre pohlavie, s trestom odňatia slobody na dvadsať rokov až dvadsaťpäť rokov alebo trestom odňatia slobody na doživotie.

Klíčová slova

Rodovo podmienené násillie; rodovo podmienené zabíjanie; vražda; vražda intímneho partnera; domáce násillie; index vrážd; index vrážd intímnyim partnerov; mizogynne usmrtenie; násillie na ženách; obeť.

Abstract

The problem of gender-based violence is an old problem most likely as old as the humankind itself. A special category of gender-based violence is murder, the victim of which is the spouse or the former spouse of the person who committed the crime. In recent years this problem has been investigated by several researchers. The author defines the fundamental methodological bases and presents the results of international and foreign research on the issue of femicide. He represents the statistical indicators of the murders of intimate partners in the Czech Republic and in the Slovak Republic. Due to the low rates of murder of females by their intimate partners (spouses) in the Slovak Republic and considering the elements of the crime of murder, the author comes to the conclusion that the situation in the Slovak Republic does not require a specific legislative solution to be applied in cases of murder of females committed by their intimate partners. The intimate partner's murder can be punished as a murder applying harsher sentences when there are aggravating circumstances in cases such as the killing of a protected person – a relative or committing this crime with a special motive – from hatred for gender, with imprisonment for twenty years to twenty-five years or for life imprisonment.

* Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-15-0272/ This work was supported by the Slovak Research and Development Agency under the contract no. APVV-15-0272.

** Prof. JUDr. Jozef Záhora, PhD., Fakulta práva, Paneurópska vysoká škola, Bratislava, Slovenská republika / Faculty of Law, Pan European University, Bratislava, Slovak Republic / E-mail: jozef.zahora@paneurouni.com / ORCID: 0000-0002-8630-6523

Keywords

Gender-Based Violence; Gender-Related Killing; Homicide; Intimate Partner Homicide; Domestic Violence; Homicide Rates; Rates of Intimate Partner Homicide; Misogynous Killing; Violence Against Women; Victim.

Úvod

Pred časom ma zaujali dva novinové titulky, „*Femicide needs its own laws*“¹ a „*Femicide: The murders giving Europe a wake-up call*“². Hoci išlo o články z prostredia Juhoafrickej republiky resp. Francúzska, uvedené články ma podnietil zamyslieť sa nad týmto problémom a jeho aktuálnosti a opodstatnenosti v našich geopolitických podmienkach.

Problematika rodovo podmieneného násillia vo svete je starým problémom, možno povedať starým ako ľudstvo samo. Patriarchálna spoločnosť tolerovala podriadenosť žien. Výrazne zmeny v pohľade na tento problém nastali v polovici 19. storočia v Spojených štátoch amerických. Skupina žien nazývajúcich sa „*Suffragettes*“, sa dovoľavala zrovnoprávnenia mužov a žien v spoločnosti. Po dlhom a vytrvalom úsilí sa im podarilo v roku 1920 získať volebné právo aj pre ženy. V nasledujúcom období bolo publikovaných množstvo článkov na tému zrovnoprávnenia žien v spoločnosti, rovnakého prístupu k vzdelaniu, v povolani a v športe. V období po Hnutí za oslobodenie žien (*The women's liberation movement*) v Spojených štátoch amerických v roku 1960 sa začalo v Amerike otvorene hovoriť aj o domácom násillí.³

V Európe sa tento trend v odbornej literatúre objavil v 80. rokoch minulého storočia.⁴ V tej dobe sa domáce násillie chápalo ako násillie vo vnútri rodín alebo intímnych vzťahov, ktorého sa dopúšťali partneri (muži) na ženách. Tomu zodpovedali aj dobové názory na príčiny tohto javu. V súčasnosti sa vnímanie rodovo podmieneného násillia v pozícii „ohrozenej osoby“ značne rozšírilo. Je všeobecne akceptované, že v roli obeti rodovo podmieneného násillia môžu byť aj muži.

Osobitnou kategóriou rodovo podmieneného násillia je vražda, obeťou ktorej je manžel, resp. druh či bývalý manžel. V ostatných rokoch bola táto problematika predmetom skúmania viacerých výskumov.⁵ V nasledujúcom texte sa zameriavam na problematiku

1 Femicide needs its own laws. *The Mail & Guardian* [online]. 7 July 2017 [cit. 11. 11. 2019]. Dostupné z: <https://mg.co.za/article/2017-07-07-00-femicide-needs-its-own-laws>

2 Femicide: The murders giving Europe a wake-up call. *BBC News* [online]. 7 September 2019 [cit. 11. 11. 2019]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-49586759>

3 Podľa ECHOLS, A. *Nothing Distant About It*. New York: Harper & Row, 1994, s. 150.

4 Porovnaj ČÍRTKOVÁ, E. Príčiny, formy a projevy domáciho násillí. In: *Domáce násillie – nová prax a nová legislatíva v Európe: zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie konanej dňa 15. – 16. októbra 2007*. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2008, s. 14 a nasl.

5 Napr. Global Study on Homicide. Gender-related killing of women and girls. United Nations Office on Drugs and Crime. Vienna: United Nations, November 2018; CORRADI, C. a H. STOCKL. Intimate partner homicide in 10 European countries: Statistical data and policy development in a cross-national perspective. In: *European Journal of Criminology*, 2004, roč. 11, č. 5, s. 601–618. DOI <https://doi.org/10.1177/1477370814539438>

úmyselného usmrtenia intímneho partnera, resp. bývalého partnera a aplikujem to na podmienky Slovenskej republiky resp. Českej republiky. V závere sa pokúšam zodpovedať na „rečnícku otázku“ uvedenú v názve článku.

1 Terminologické východiská

Rodovo podmienené násilie prestavuje v spoločnosti významný problém. Najkrajnejšou formou rodovo podmieneného násilia je aj vražda intímneho partnera.

Na označenie tohto fenoménu sa v odbornej literatúre používajú viaceré pojmy, ktoré však nemajú presne vymedzený obsah⁶, napr.: femicide, feminicide, gender-related killing of women⁷, intimate femicide⁸, intimate partner homicide⁹, gynocide¹⁰.

Najčastejším pojmom používaným v tejto súvislosti je femicide. Podľa dostupných prameňov¹¹ prvýkrát bol tento pojem použitý v roku 1976 Dianou Russell v rámci širšieho kritického feministického rámca počas konania prvého medzinárodného tribunálu proti ženám v Bruseli v Belgicku. Uvedená autorka femicide charakterizuje ako mizogynne usmrtenie ženy mužom, je to forma sexuálneho násilia.¹²

Svetová zdravotnícka organizácia (WHO)¹³ charakterizuje femicide ako úmyselné usmrtenie ženy pretože je žena, v širšom význame to chápe ako akékoľvek usmrtenie ženy alebo dievčaťa. Je zvyčajne spáchané mužom, niekedy môžu byť zapojení aj príslušníci rodiny ženského pohlavia.

6 Bližšie pozri GRZYB, M., M. NAUDI a C. MARCUELLO-SERVÓS. Femicide definitions. In: WEIL, S., C. CORRADI a M. NAUDI (eds.). *Femicide across Europe. Theory, research and prevention*. Bristol: University of Bristol, 2018, s. 17 a nasl.

7 Resolution adopted by the General Assembly on 18 December 2013 [on the report of the Third Committee (A/68/457)] 68/191. Taking action against gender-related killing of women and girls.

8 Napr. RECKDENWALD, A., A. YOHROS a A. SZALEWSKI. Health Care Professionals, Rurality, and Intimate Femicide. In: *Homicide Studies*, 2017, roč. 22, č. 2, s. 161–187. DOI <https://doi.org/10.1177/1088767917744592>

9 Understanding and addressing violence against women. *World Health Organization* [online]. 2012 [cit. 11. 11. 2019]. Dostupné z: <https://apps.who.int/iris/handle/10665/77421>

10 Resolution Parliamentary Assembly 1654 (2009), adopted by the Assembly on 30 January 2009 (9th Sitting).

11 Bližšie pozri WEIL, S. Research and prevention of femicide across Europe. In: WEIL, S., C. CORRADI a M. NAUDI (eds.). *Femicide across Europe. Theory, research and prevention*. Bristol: University of Bristol, 2018, s. 5.

12 RADFORD, J. a D. RUSSELL (eds.). *Femicide: The Politics of Woman Killing*. Buckingham: Open University Press, 1992, s. 3.

13 Understanding and addressing violence against women. *World Health Organization* [online]. 2012 [cit. 11. 11. 2019]. Dostupné z: <https://apps.who.int/iris/handle/10665/77421>

Jednu z „najširších“ definícií femicide predstavuje Viedenská deklarácia o femicide.¹⁴ V zmysle uvedeného dokumentu sa femicide chápe ako usmrtenie ženy alebo dievčaťa pre ich pohlavie ktoré môže byť spáchané nasledovnými formami:

1. vražda ženy ako následok násilia na intímnom partnerovi,
2. mučenie a mizogýnnne zabíjanie žien,
3. zabitie ženy alebo dievčaťa v „mene cti“,
4. ciele zabíjanie žien a dievčat v kontexte ozbrojeného konfliktu,
5. vražda súvisiaca s venom (*dowry-related killings*),
6. zabíjanie žien a dievčat pre ich sexuálnu orientáciu a rodovú identitu,
7. zabíjanie domorodých a pôvodných žien pre ich pohlavie,
8. vraždenie ženských novorodencov a potraty založené na základe pohlavia,
9. úmrtia súvisiace s mrzačením ženských orgánov,
10. obvinenia z čarodejníctva a iné formy femicide spojené s gangami, organizovanou kriminalitou, drogovými dilermi, obchodovaním s ľudmi a rozširovaním strelných zbraní.

Vzhľadom na rôznorodý obsah pojmu sa v rámci femicide v odbornej literatúre uvádza viacero jej foriem:

Intímna femicide (*Intimate femicide*) je vražda spáchaná na žene jej súčasným alebo bývalým partnerom alebo priateľom, niekedy je označovaná aj ako intimate partner homicide.¹⁵ Ženy sú tri až štyri krát častejšie obeťami vražd intímny partnerom ako muži. V literatúre sa na označenie vraždy manželky manželom používa aj pojem **Uxorcidium** (z *Latínčiny uxor* „manželka“ + *-cide*, od *caedere* „zabíjať“). Vražda manžela manželkou sa označuje ako **Maritacidium** (z *Latínčiny maritus* „manžel“ + *-cide*, od *caedere* „zabíjať“).¹⁶

Vražda v mene „cti“ (*Murder in the name of 'honour'*) je vražda ženy alebo dievčaťa mužským alebo ženským členom rodiny pre skutočné alebo predpokladané sexuálne správanie sa, previnenie sa vrátane cudzoložstva, sexuálneho styku alebo tehotenstva mimo manželstva. Páchatelia často vidia vraždu ako možný spôsob ako ochrániť povest' rodiny, dodržiavanie tradícií alebo nesprávne interpretovaných náboženských požiadaviek.¹⁷

¹⁴ Vienna Declaration on Femicide. Statement submitted by the Academic Council on the United Nations System, a non-governmental organization in consultative status with the Economic and Social Council. Commission on Crime Prevention and Criminal Justice, Twenty-second session, Vienna, 22–26 April 2013.

¹⁵ CAMPBELL, J. C., N. GLASS, P. W. SHARPS, K. LAUGHON a T. BLOOM. Intimate partner homicide: review and implications of research and policy. In: *Trauma Violence Abuse*, 2007, roč. 8, č. 3, July, s. 246–269.

¹⁶ McCAUGHAN, A. M. a G. IRWIN. Homicide. In: *The SAGE Encyclopedia of Marriage, Family, and Couples Counseling*. Thousand Oaks: SAGE Publications, Inc., 2017, s. 801.

¹⁷ Pozri napr. TUČEK, L. K problematice zločinu „jménom cti“. In: *Kriminalistický sborník*, 2010, roč. 54, č. 2, s. 51–57.

Vražda súvisiaca s venom (*Dowry-related femicide*) je formou vraždy ženy súvisiaca s kultúrnymi praktikami. Vyskytuje sa predovšetkým v oblastiach indického subkontinentu a zahŕňa usmrtenie mladomanželky príbuznými mladomanželami pri konfliktoch súvisiacich s venom, ktorí považujú veno, ktoré priniesla manželka za nedostatočné. Podľa literárnych prameňov, bolo v Indii v roku 2006 evidovaných 7 600 takýchto trestných činov.¹⁸

Neintímna femicide (*Non-intimate femicide*) je vražda ženy páchatelom, ktorý nie je intímny partnerom obete. Môže to byť napr. rodič, diet'a, iný príbuzný, známy, sused alebo cudzí človek.

Podobný pojem „**femicide**“ bol podľa dostupných zdrojov prvý krát použitý špeciálnou komisiou mexického parlamentu, ktorá bola zriadená za účelom preskúmania vyšetrovania vražd spáchaných na ženách v Mexiku.¹⁹ Podľa uznesenia Európskeho parlamentu²⁰ je femicide definované ako „*akýkoľvek čin alebo správanie, viažúce sa k situácii ženy, ktoré spôsobuje smrť, poškodenie alebo fyzické, sexuálne či psychické utrpenie žien v ich verejnom, ako aj súkromnom živote*“. Rovnaký pojem použilo aj Parlamentné zhromaždenie Rady Európy.²¹ V tejto súvislosti je však potrebné poukázať na viacero pojmov, ktoré majú rovnaký slovný základ, vyjadrujúci však iný obsah.

Familicide je definované ako vražda viacerých obetí, z ktorých je jeden manžel alebo intímny partner a aspoň jednou obeťou je diet'a. Tento typ vraždy je prevažne páchaný mužmi (viac ako 90 % prípadov). Ženy sú veľmi zriedkavo páchatelkami takéhoto typu vraždy, pri ktorej by usmrtili manžela a deti v rovnakom čase.²²

Filicide je definované ako usmrtenie diet'at'a rodičom. Do tohto pojmu patrí aj vražda novonarodeného diet'at'a. Pojem rodič sa v tomto význame vykladá ako biologický rodič, nevlastný rodič, adoptívny rodič a pestún.

Parricide je vražda rodiča diet'at'om. Vražda otca sa zvykne označovať ako **Patricide** a vražda matky ako **Matricide**.

Gendercide je rodovo neutrálny pojem odkazujúci na systematické, úmyselné a rodovo motivované hromadné zabíjanie ľudí patriacich k určitému pohlaviu.²³

18 Understanding and addressing violence against women. *World Health Organization* [online]. 2012 [cit. 11. 11. 2019]. Dostupné z: <https://apps.who.int/iris/handle/10665/77421>

19 Resolution of the Parliamentary Assembly of Council of Europe on Femicides, Resolution 1654 (2009). Text adopted by the Assembly on 30 January 2009 (9th Sitting).

20 European Parliament resolution of 11 October 2007 on the murder of women (femicide) in Mexico and Central America and the role of the European Union in fighting the phenomenon (2007/2025(INI)).

21 Resolution Parliamentary Assembly 1654 (2009), Resolution Parliamentary Assembly 1861 (2009), adopted by the Assembly on 30 January 2009 (9th Sitting).

22 McCaughan, A. M. a G. Irwin. Homicide. In: *The SAGE Encyclopedia of Marriage, Family, and Couples Counseling*. Thousand Oaks: SAGE Publications, Inc., 2017, s. 801.

23 European Parliament resolution of 8 October 2013 on Gendercide: the missing women? (2012/2273(INI)).

Foeticide je vykonávanie nelegálnych potratov po zistení, že plod je ženského pohlavia. Tento spôsob je rozšírený najmä v Indii z dôvodu, že indická spoločnosť vníma dievča ako príťaž, nakoľko jej rodina bude musieť zabezpečiť veno.²⁴

Aby poskytované informácie boli korektné je potrebné zdôrazniť, že obeťami vražd spáchaných intímnyimi partnermi sú aj muži. Podľa jednej americkej štúdie,²⁵ v ktorej boli analyzované údaje z 27 amerických štátov za roky 2003–2015, za uvedené obdobie bolo zaznamenaných 58 591 prípadov vražd, z ktorých 6 131 bolo spáchaných intímnyim partnerom. Vo väčšine týchto prípadov (4 861 = 79 %), boli obeť ženy a páchatelmi muži; vyznanú menšinu (1 270 = 21 %) tvorili mužské obeť a páchatelkami boli ženy.

Podľa nedávnej fínskej štúdie²⁶ ohľadom vražd mužov ich intímnyimi partnerkami vo Fínsku za obdobie od júla 2002 do januára 2019, bolo zaregistrovaných 353 vražd intímnyim partnerom v heterosexuálnych vzťahoch. Z toho bolo 284 vražd žien spáchaných ich intímnyim partnerom mužom (80 %) a 69 vražd mužov spáchaných ich intímnyimi partnerkami (20 %).

2 Historické súvislosti

Na pochopenie uvedeného problému je potrebné načrtnúť postoje k postihovaniu partnerského násilia resp. rodovo podmieneného v podmienkach Slovenskej republiky. Na Slovensku Trestný zákon z roku 1950²⁷ obsahoval ustanovenie § 212 Týranie zverenej osoby²⁸. Ochrana pred týraním sa vzťahovala len na osoby v starostlivosti alebo výchove.

Z podobnej koncepcie vychádzal aj Trestný zákon z roku 1960.²⁹ Podľa dôvodovej správy k tomuto zákonu „*telesný a duševný stav detí a iných osôb, ktoré vyžadujú starostlivosť a pomoc je vážne ohrozený zlyhaním zaošchádzaním s nimi. Preto je trestné aj týranie zverenej osoby (§ 215), pričom sa pred takýmto konaním chráni nie len dieťa, ale aj každá iná osoba, ktorá je z akéhokoľvek dôvodu (napr. duševná choroba) zverená do starostlivosti inej osoby*“. Pojem „týranie“ bol charakterizovaný dvoma znakmi,³⁰ znakom surovosti a určitej trvalosti.

²⁴ Bližšie pozri KUMARI, D. Autonomy of educated urban women and their attitude towards female foeticide in India. In: *Human Geographies*, 2015, roč. 9, č. 1, s. 17 a nasl.

²⁵ VELOPULOS, C. G., H. CARMICHAEL, T. L. ZAKRISON a M. CRANDALL. Comparison of male and female victims of intimate partner homicide and bidirectionality-an analysis of the national violent death reporting system. In: *Journal of Trauma and Acute Care Surgery*, 2019, roč. 87, č. 2, s. 331–336.

²⁶ SUONPÄÄ, K. a J. SAVOLAINEN. When a Woman Kills Her Man: Gender and Victim Precipitation in Homicide. In: *Journal of Interpersonal Violence*, 2019, roč. 34, č. 11, s. 2403.

²⁷ Trestný zákon č. 86/1950 Zb.

²⁸ Kto týra osobu, ktorá je v jeho opatere alebo výchove, potresce sa odňatím slobody na šesť mesiacov až tri roky.

²⁹ Trestný zákon č. 140/1961 Zb.

³⁰ BREIER, Š. a kol. *Trestní zákon, komentár*. Praha: Orbis, 1964, s. 553.

Táto právna úprava v nezmenenej podobe pretrvala až do roku 1999. Novelou Trestného zákona³¹ bola v Trestnom zákone v § 215 zavedená nová skutková podstata „Týranie osoby blízkej a osoby zverenej“.³² Pojem blízkej osoby bol vymedzený v § 89 ods. 7 Trestného zákona: „*Blízkou osobou sa rozumie príbuzný v pokolení priamom, osvojiteľ, osvojenec, súrodenec a manžel; iné osoby v pomere rodinnom alebo obdobnom sa pokladajú za osoby sebe navzájom blízke len vtedy, keby ujmu, ktorú utrpela jedna z nich, druhá právom pocítovala ako ujmu vlastnú*“. Z predmetného ustanovenia teda vyplývalo, že ochrana pred domácim násilím bola poskytovaná bez rozdielu či ide o muža alebo ženu, manžela či manželku, starých rodičov a podobne.³³

Významný posun v oblasti trestnoprávnej ochrany pred rodovo podmieneným násilím bol realizovaný v roku 2002. Novelou Trestného zákona³⁴ sa vykonali v zákone nasledovné zmeny. Vo vzťahu k téme článku ako najvýznamnejšie zmeny možno spomenúť, že sa rozšíril **pojem blízkej osoby** a do ustanovenia § 89 ods. 7 Trestného zákona č. 140/1961 Zb. sa na konci pripojila veta: „*Blízkou osobou sa na účely trestných činov násilia proti skupine obyvateľov a proti jednotlivcovi podľa § 197a ods. 2, týrania blízkej osoby a zverenej osoby podľa § 215, vydierania podľa § 235 ods. 2 písm. c), znásilnenia podľa § 241 ods. 2 písm. c), sexuálneho násilia podľa § 241a ods. 2 písm. c) a sexuálneho zneužívania podľa § 242 ods. 2 rozumie aj bývalý manžel, druh, bývalý druh, rodič spoločného dieťaťa a osoba, ktorá je vo vzťahu k nim blízkou osobou podľa prvej vety, ako aj osoba, ktorá s páchatelom žije alebo žila v spoločnej domácnosti*“. Odstránili sa tiež nedostatky právnej úpravy z roku 1999 pri trestnom čine týrania blízkej osoby a zverenej osoby pretože nespĺňala požiadavky na ochranu obetí, elimináciu násilia a účinné potrestanie. Osobitne neprijateľné v predchádzajúcej úprave boli termíny, podľa ktorých išlo o fyzické alebo psychické utrpenie len pri opakovanom bití, nadmernom vyvolávaní strachu alebo stresu, neprimeranom alebo neodôvodnenom trestaní.³⁵ Trestná sadzba pri základnej skutkovej podstate trestného činu týrania blízkej osoby a zverenej osoby sa zvýšila z pôvodných jeden rok až päť rokov na dva roky až osem rokov. Za najvýznamnejšiu zmenu však pokladám, že do trestného činu „Týranie blízkej osoby a zverenej osoby“ (§ 215 Trestného zákona č. 140/1961 Zb.) ako kvalifikovaná skutková podstata bola soplená skutočnosť **„ak spôsobí činom**

31 Zákon č. 183/1999 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 140/1961 Zb. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa mení a dopĺňa zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 249/1994 Z. z. o boji proti legalizácii príjmov z najzávažnejších, najmä organizovaných foriem trestnej činnosti a o zmeňach niektorých ďalších zákonov v znení zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 58/1996 Z. z.

32 Kto týra blízku osobu alebo osobu, ktorá je v jeho starostlivosti alebo vo výchove, spôsobujúcej jej fyzické utrpenie alebo psychické utrpenie...

33 Pozri MAŠĽANYOVÁ, D. a kol. *Trestné právo hmotné. II. diel: Osobitná časť*. Bratislava: Akadémia PZ, 2000, s. 14.

34 Zákon č. 421/2002 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 140/1961 Zb. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

35 Vládny návrh zákona č. 1459 ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 140/1961 Zb. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

uvedeným v odseku 1 úmyselne smrť.“ Zákonodarca takéto konanie trestal odňatím slobody na dvanásť rokov až pätnásť rokov alebo výnimočným trestom. Táto „anomália“ bola z Trestného zákona vypustená v roku 2003.³⁶ Dôvodová správa odôvodňuje túto zmenu nasledovne:³⁷ „V tejto súvislosti sa z § 215 vypúšťa odsek 5, ktorý je vo vzťahu k ustanoveniu § 219 ods. 2 písm. b) nadbytočný a nesprávny keďže úmyselné spôsobenie smrti konaním uvedeným v § 215 ods. 1 je postihnutelné práve trestný[m] činom vraždy podľa § 219 ods. 2 písm. b). Uvedené ustanovenie sa vypúšťa aj z dôvodu, aby nevznikli v aplikáčnej praxi orgánov činných v trestnom konaní zbytočné výkladové problémy. Pritom dotknuté ustanovenie sa navrhovalo vypustiť už počas prerokovania novely Trestného zákona č. 421/2002 Z. z., avšak administratívnou chybou sa v Národnej rade SR o tomto neblasovalo“.

Ďalšie zmeny v tejto problematike boli až v súvislosti so schválením nového **Trestného zákona č. 300/2005 Z.z.** Boli spresnené znaky trestného činu týrania blízkej osoby a zverenej osoby tak, aby eliminoval domáce násilie vyvolávajúce fyzické alebo psychické utrpenie a zodpovedal európskym štandardom. Okrem toho boli vykonané aj zmeny pri trestnom čine **vraždy** (§ 145 Trestného zákona č. 300/2005 Z.z.) resp. trestného činu **úkladnej vraždy** (§ 144 cit. zákona). Rozdiel medzi vraždou a úkladnou vraždou je v podstate iba v subjektívnej stránke. Úkladná vražda je charakteristická tým, že okrem úmyselného zavinenia, ktoré je podobné ako pri vražde, úmysel musí obsahovať vopred uváženu pohnútku. Vopred uváženu pohnútku je kvalifikovanou formou úmyslu (*dolus directus praemeditatus*) a rozumie sa ňou sformulované rozhodnutie usmrtiť iného, ktoré pretrváva počas dlhšieho časového obdobia pred usmrtením človeka.³⁸ V uvedených trestných činoch bol doplnený znak kvalifikovanej skutkovej podstaty spáchanie činu „**na chránenej osobe**“ ktorou sa rozumie aj **blízka osoba** (§ 139 cit. zákona), čiže spáchanie činu na manželovi/druhovi je pri uvedených trestných činoch znakom kvalifikovanej skutkovej podstaty. Vzhľadom na to, že kvalifikačným znakom pri trestnom čine vraždy resp. úkladnej vraždy je aj **osobitný motív** (§ 140 Trestného zákona č. 300/2005 Z.z.), zákonom o obetiach trestných činov³⁹ sa tento znak rozšíril aj o znak z nenávisťi [...] „**pre pohlavie**“... Podľa dôvodovej správy⁴⁰ sa znenie dopĺňa v súlade so záväzkami Slovenskej republiky vyplývajúcimi zo smernice Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ z 25. októbra 2012, ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov odkazom na „pohlavie“. Preukazovanie motívu páchatel'a vraždy z osobného motívu je zložité najmä v prípade, ak chýba priznanie

36 Zákon 171/2003 Z.z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 140/1961 Zb. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

37 Dôvodová správa k návrhu novely Trestného zákona, s. 9.

38 Bližšie IVOR, J., P. POLÁK a J. ZÁHORA. *Trestné právo hmotné II. Osobitná časť*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. 39.

39 Zákon č. 274/2017 Z.z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

40 Dôvodová správa k vládnemu návrhu zákona o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov, dátum doručenia: 18. 8. 2017, parlamentná tlač č. 648, s. 23.

páchateľa. Motív konania je súčasťou subjektívnej stránky a nemožno ho pozorovať priamo. V dôsledku toho sa motív konania môže zisťovať len z nepriamych dôkazov. Na motív možno usudzovať napríklad zo správania páchatel'a v danej situácii. Je však nevyhnutné brať do úvahy aj okolnosti v súhrne, najmä osobnosť páchatel'a, jeho doterajší život, výchovu, názory a spôsob vystupovania na verejnosti. Motív možno ďalej vyvodzovať aj z interpersonálnych vzťahov páchatel'a ku konkrétnym osobám alebo k niektorým skupinám.⁴¹ Znamená to, že v prípade preukázania, tento znak možno pri uvedených trestných činoch použiť v prípade rodovo motivovanej vraždy resp. úkladnej vraždy, hoci bola spáchaná mimo partnerského násillia.

3 Výsledky medzinárodných a zahraničných výskumov

Ako už bolo uvedené, femicide bolo predmetom záujmu viacerých medzinárodných organizácií. Úrad OSN pre drogy a trestnú činnosť (United Nations Office on Drugs and Crime) zverejnil štúdiu⁴² v ktorej skúmali rodovo podmienené vraždy žien a dievčat. Podľa citovanej štúdie, v roku 2017 bolo úmyselne usmrtených 87 000 žien. Z toho počtu bolo 58 % žien úmyselne usmrtených intímny partnerom alebo členom rodiny (viac ako 50 000 obetí). Viac ako 34 % (viac ako 30 000 obetí) bolo usmrtených ich súčasným alebo bývalým sexuálnym partnerom. Najväčší počet vrážd žien spáchaný intímny partnerom v roku 2017 bol v Ázii (11 000), nasledovala Afrika (11 000), Amerika (6 000), Európa (2 000) a Oceánia (200).

Index vrážd žien intímny partnerom je najvyšší v Afrike, kde pripadá na 100 000 žien 1,7 vraždy intímny partnerom, v Amerike je to 1,2, v Oceánii 0,9, v Európe 0,6 a v Ázii je to 0,5. Globálny index vrážd žien intímny partnerom (*female intimate partner homicide rate*) bol v roku 2017 na úrovni **0,8** na 100 000 ženskej populácie.

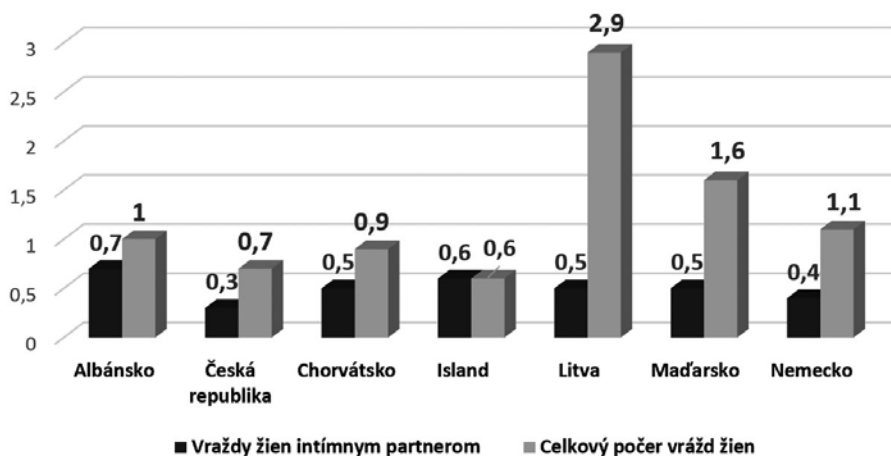
Čo sa týka jednotlivých štátov, rozdiely medzi jednotlivými štátmi sú značne veľké. V roku 2016 z európskych štátov najvyšší index vrážd žien intímny partnerom malo Albánsko (0,7), nasledovalo Chorvátsko, Island (0,6), Maďarsko, Litva (0,5), Fínsko, Nemecko (0,4), Česká republika, Francúzsko (0,3). Slovinsko v roku 2016 neevidovalo žiadnu vraždu ženy intímny partnerom. Bližšie pozri graf č. 1.

⁴¹ Uznesenie Najvyššieho súdu SR, sp.zn. 3 To 15/2003 z 1. júla 2004.

⁴² *Global Study on Homicide. Gender-related killing of women and girls*. United Nations Office on Drugs and Crime. Vienna: United Nations, November 2018, s. 3, 10.

Graf č. 1

Index vrážd žien vo vybraných európskych štátoch na 100 000 obyvateľov ženskej populácie

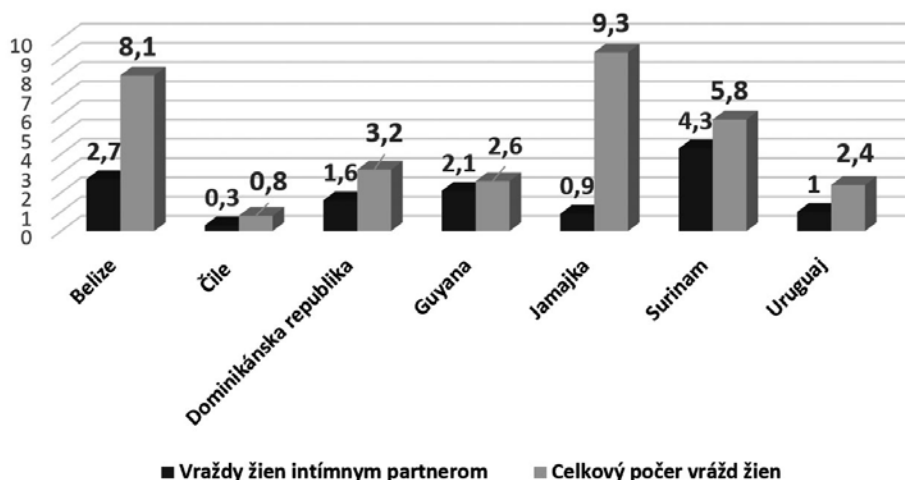

Zdroj: UNODC, Global Study on Homicide 2018.

V latinskej Amerike je situácia podstatne horšia. V štáte Surinam bol index vrážd žien intímnymi partnermi na úrovni 4,3, nasledovali Belize (2,7), Guyana (2,1), Dominikánska republika (1,6), Uruguaj (1), Jamajka (0,9) a najnižší index mala Čile (0,3).

Graf č. 2

Index vrážd žien vo vybraných štátoch latinskej Ameriky na 100 000 obyvateľov ženskej populácie

Zdroj: UNODC, Global Study on Homicide 2018.

Porovnávacia štúdia femicide vo vybraných európskych štátoch⁴³ bola zverejnená v roku 2014. Autori v uvedenej štúdií sekundárne interpretujú výsledky iných výskumov ohľadom femicide.⁴⁴ Corradi a Stockl poukazujú na problémy pri skúmaní predmetnej problematiky, predovšetkým v rozdielnosti používanej terminológie v odbornej literatúre (napr. domáce násilie, rodové násilie, násilie na ženách – WAV, násilie na intímnom partnerovi – IPV, vražda intímneho partnera – IPH, femicide...). Citovaní autori prichádzajú k záverom, že intímni partneri páchajú min. 14 % všetkých vražd. Zo ženských obetí vražd je 36 % vražd spáchaných intímnym partnerom, v prípade mužských obetí je to 6 % vražd spáchaných intímnou partnerkou.⁴⁵ Štúdia potvrdila doterajšie poznatky o vysokej rozšírenosti vražd intímneho partnera, špeciálne na ženách.

Okrem medzinárodných porovnávacích štúdií, boli zverejnené aj niektoré národné štúdie z prostredia Španielska⁴⁶, Talianska⁴⁷, Rakúska⁴⁸, Anglicka a Walesu⁴⁹, Slovinska⁵⁰, Turecka⁵¹, Brazílie⁵², Nórska⁵³ a iné.

43 CORRADI, C. a H. STOCKL. Intimate partner homicide in 10 European countries: Statistical data and policy development in a cross-national perspective. In: *European Journal of Criminology*, 2014, roč. 11, č. 5, s. 601–618.

44 SANMARTÍN, J., I. IBORRA, Y. GARCÍA a P. MARTÍNEZ. *III Informe Internacional: Violencia contra la mujer en las relaciones de pareja: estadísticas y legislación* [III International Report: Partner Violence against Women: Statistics and Legislation]. Centro Reina Sofía para el Estudio de la Violencia, 2010.

45 CORRADI, C. a H. STOCKL. Intimate partner homicide in 10 European countries: Statistical data and policy development in a cross-national perspective. In: *European Journal of Criminology*, 2014, roč. 11, č. 5, s. 602.

46 TORRECILLA, J. L., L. QUIJANO-SÁNCHEZ, F. LIBERATORE, J. J. LÓPEZ-OSSORIO a J. L. GONZÁLEZ-ÁLVAREZ. Evolution and study of a copycat effect in intimate partner homicides: A lesson from Spanish femicides. In: *PLoS ONE* 14(6): e0217914, 2019; BOSCH-FIOL E. a V. A. FERRER-PEREZ. Femicide, intimate partner violence and legal complaints in Spain. In: *Journal of Gender Studies*, 2019. DOI: 10.1080/09589236.2019.1616537. Dostupné z: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0217914>

47 CAPECCHI, S. The numbers of Intimate Partner Violence and femicide in Italy: methodological issues in Italian research. In: *Quality & Quantity*. September 2019, roč. 53, č. 5, s. 2635–2645.

48 HALLER, B. Tötungsdelikte in beziehungen verurteilungen in Österreich im zeitraum 2008 bis 2010. [Intimate partner killing. Convictions in Austria from 2008 to 2010]. In: *WiS – Rundschau*, 2014, roč. 54, č. 1, s. 59–77.

49 BRIDGER, E., H. STRANG, J. PARKINSON et al. Intimate Partner Homicide in England and Wales 2011–2013: Pathways to Prediction from Multi-agency Domestic Homicide Reviews. In: *Cambridge Journal of Evidence-Based Policing*, 2017, roč. 1, č. 2–3, s. 93–104.

50 PODREKA, J. Characteristics of intimate partner femicide in Slovenia. In: *Anali za istrske in mediteranske študije-series historia et sociologia*, 2019, roč. 29, č. 1, s. 15–26.

51 TOPRAK, S. a G. ERSOY. Femicide in Turkey between 2000 and 2010. In: *PLoS ONE Open Access*, 2017, roč. 12, č. 8, August, Article number e0182409; KARBAYAZ, K., Y. YETIS, A. GUNES a U. SIMSEK. Intimate partner femicide in Eskisehir, Turkey 25 years analysis. In: *Journal of Forensic and Legal Medicine*, 2018, roč. 60, November, s. 56–60.

52 MARTINS-FILHO, P. R. S., M. L. T. MENDES, D. M. REINHEIMER et al. Femicide trends in Brazil: relationship between public interest and mortality rates. In: *Arch Women's Ment Health*, 2018, roč. 21, č. 5, s. 579–582.

53 VATNAR, S. K. B., C. FRIESTAD a S. BJØRKLY. Intimate partner homicide, immigration and citizenship: evidence from Norway 1990–2012. In: *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, roč. 18, č. 2, 3 July 2017, s. 103–122.

4 České a slovenské porovnanie

V podmienkach Českej republiky a Slovenskej republiky sa mi nepodarilo zistiť realizované výskumy v oblasti femicide. Tieto otázky bývajú niekedy čiastočne obsiahnuté vo výskumoch partnerského násillia alebo rodovo podmieneného násillia.⁵⁴ Martinková uvádza⁵⁵ údaje z českých policajných štatistík, používa pri tom však terminológiu „*vraždy motivované osobnými vzťahy*“, čím sa môže rozumieť, napr. aj vraždy rodičmi, vraždy deťmi či inými príbuznými a nevenuje sa špeciálne skúmaniu vrážd intímnyimi partnermi. Niektorým problémom vrážd v kontexte domáceho násillia, predovšetkým obetiam a páchatelom týchto vrážd, sa venujú Voňková a Oplatek.⁵⁶ Okrem uvedených problémov, autori predstavujú kazuistiku právoplatne skončených trestných vecí – vrážd v kontexte domáceho násillia.

Slovenskí autori sa venujú predovšetkým skúmaniu problematiky vrážd rodičov⁵⁷, problematike vyšetrovania trestných činov vrážd⁵⁸, ucelenejšie informácie ohľadom femicide v podmienkach Slovenskej republiky sa mi v odbornej literatúre nepodarilo dohľadať.

Vzhľadom na definície femicide a dostupnosť štátnických údajov sa ďalej budem venovať iba forme vraždy manželky/družky spáchanej manželom/druhom. V rámci súhrnnej správy⁵⁹ v podmienkach Slovenskej republiky sa za femicídu, okrem trestných činov úkladnej vraždy (§ 144 Trestného zákona č. 300/2005 Z. z.) a vraždy (§ 145 Trestného zákona č. 300/2005 Z. z.) pokladajú a štatistiky vykazujú aj trestné činy zabitia (§ 147, 148 Trestného zákona), kde obetou bola manželka/družka páchatel'a, čo je v priemere viac o 1–3 prípady ročne (2013 – 1 prípad, 2014 – 1 prípad, 2015 – 3 prípady, 2016 – 1 prípad, 2017 – 3 prípady, 2018 – 1 prípad). Vzhľadom na to, že aj uvedené trestné činy môžu byť formou partnerského násillia ale smrť nastáva z nedbanlivosti, pre potreby tejto štúdie ich nebudem budeme brať do úvahy.

Za účelom zistenia indexu vrážd spáchaných intímnyim partnerom na ženách v Českej republike boli vyžiadané štatistické údaje za roky 2013–2018. Z informácií poskytnutých Policajným prezídiom Českej republiky vyplýva, že počet vrážd pre ktoré bolo začaté

54 Pozri DVOŘÁČKOVÁ, J. *Analýza existujících výzkumů v ČR v oblasti partnerského násillia* [online]. [cit. 20. 11. 2019]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/dokumenty/Metaanaliza_final.pdf; GRUMLÍK, R. a P. VAVŘÍK. Partnerské vraždy v psychiatrické a psychologické expertize. In: *Kriminologický sborník*, 1997, roč. 41, č. 3, s. 106–109.

55 MARTINKOVÁ, M., V. SLAVĚTÍNSKÝ a J. VLACH. *Vybrané problémy z oblasti domácího násillia v ČR*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2014, s. 17 a nasl.

56 VOŇKOVÁ, J. a D. OPLATEK. *Vraždy v kontextu domácího násillia*. Praha: profem, 2015.

57 KOLIBÁŠ, E. a V. NOVOTNÝ. Vražedné konanie namierené proti rodičovi. In: *Česko-slovenská psychiatrie*, 1994, roč. 90, č. 5, s. 276–282.

58 NESVADBA, A. *Vyšetrovanie trestných činov vrážd*. Bratislava: Akadémia PZ, 2001.

59 Súhrnná správa o stave rodovej rovnosti na Slovensku za rok 2017. Násillie na ženách a domáce násillie. Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR, Jún 2018, s. 32.

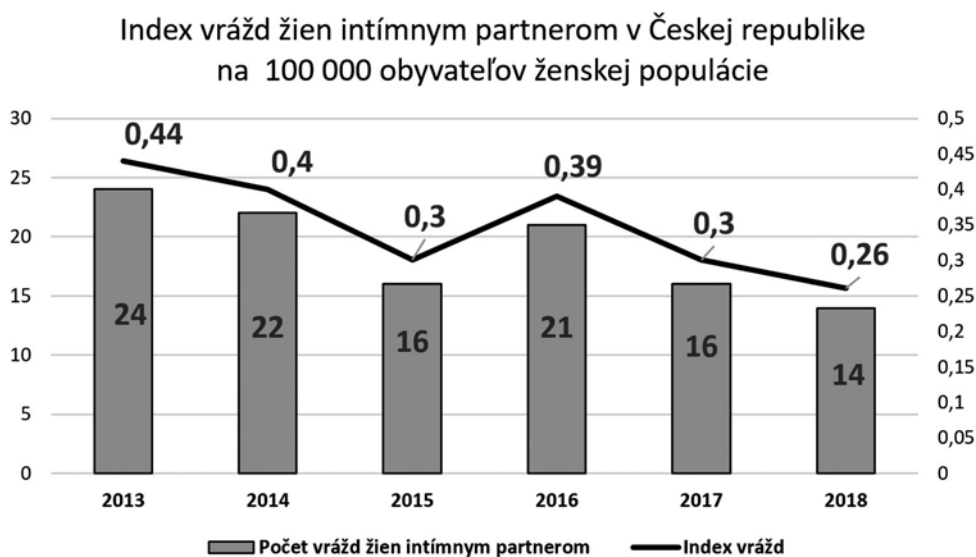
trestné stíhanie má klesajúcu tendenciu. Index vrážd bol vypočítaný ako počet vrážd žien intímny partnerom na 100 000 obyvateľov ženskej populácie. V Českej republike k 31. 12. 2018 žilo 10 649 800 obyvateľov, z toho 5 405 606 žien.⁶⁰ Bližšie pozri tabuľka č. 1.

Tabuľka č. 1

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Počet stíhaných skutkov	182	160	155	136	146	116
Obet' – manželka/družka/ex-manželka	24	22	16	21	16	14
Index vrážd žien int. partnerom	0,44	0,40	0,30	0,39	0,30	0,26
Obet' – manžel/druh/ex-manžel	4	6	12	7	12	5

Zdroj: Policejní prezidium České republiky

Graf č. 3

Zdroj: Policejní prezidium České republiky

Za účelom zistenia indexu vrážd intímny partnerom v Slovenskej republike, boli vyžiadané informácie z Prezídia Policajného zboru. Index vrážd bol vypočítaný ako počet vrážd žien intímny partnerom na 100 000 obyvateľov ženskej populácie. V Slovenskej republike k 31. 12. 2018 žilo 5 450 421 obyvateľov z toho bolo 2 789 344 žien.⁶¹ Z poskytnutých údajov sa nedá vyvodit' nejaký ustálený trend, počet vrážd žien intímny

⁶⁰ Složení obyvatelstva podle pohlaví a jednotek věku k 31. 12. *Český statistický úřad* [online]. Dostupné z: <https://www.czso.cz>

⁶¹ Počet obyvateľov podľa pohlavia – SR. *Štatistický úrad Slovenskej republiky* [online]. Dostupné z: <http://statdat.statistics.sk/>

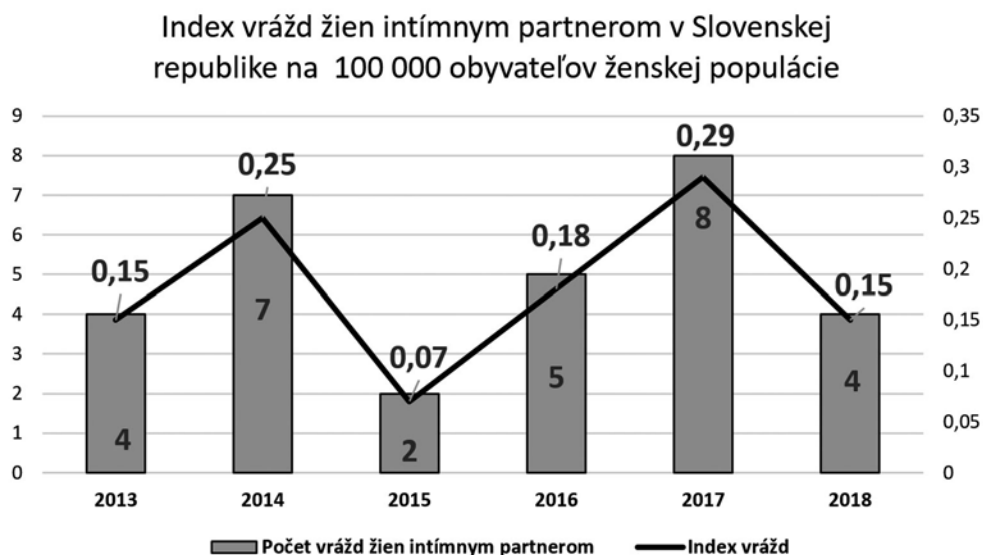
partnerom má medziročne kolísajúci ukazovateľ v rozpätí od 2 do 8. Bližšie pozri tabuľka č. 2.

Tabuľka č. 2

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Počet zistených skutkov	70	56	45	50	56	62
Obet' – manželka/družka/ex-manželka	4	7	2	5	8	4
Index vrážd žien int. partnerom	0,15	0,25	0,07	0,18	0,29	0,15
Obet' – manžel/druh/ex-manžel	2	0	1	0	4	2

Zdroj: Prezídium Policajného zboru Slovenskej republiky

Graf č. 4

Zdroj: Prezídium Policajného zboru Slovenskej republiky

Záver

Z uvedených štatistických ukazovateľov v Slovenskej republike možno vyvodit', že index vrážd žien intímny partnerom je v porovnaní s celosvetovým priemerom, resp. európskym priemerom na podstatne nižšej úrovni. Kým v roku 2017 bol celosvetový index vrážd žien intímny partnerom (*female rates of intimate partner homicide*) na úrovni 0,8 vrážd žien intímny partnerom na 100 000 obyvateľov ženskej populácie, resp. v Európe to bol na úrovni 0,6,⁶² v skúmanom období, v podmienkach Slovenskej republiky sa index

⁶² *Global Study on Homicide. Gender-related killing of women and girls.* United Nations Office on Drugs and Crime. Vienna: United Nations, November 2018, s. 10.

pohyboval od 0,07 (2015) po 0,29 (2017). Je zaujímavé, že hoci rok 2019 nebol zahrnutý do skúmaného obdobia pretože ešte neboli dostupné údaje za celý rok 2019, za prvých desať mesiacov v roku 2019 boli obeťami partnerského násillia 2 ženy (1 manželka, 1 družka), ale až 4 muži (2 manželia, 2 druhovia). Možno očakávať, že v roku 2019 bude v podmienkach Slovenskej republiky v rámci partnerského násillia vyšší počet mužských obetí ako ženských.

Podľa slovenskej právnej úpravy sa vražda intímneho partnera potrestala ako vražda (§ 145 Trestného zákona č. 300/2005 Z. z.), resp. úkladná vražda (§ 144 Trestného zákona č. 300/2005 Z. z.) s aplikáciou znakov kvalifikovanej skutkovej podstaty – usmrtenie chránenej osoby [**blízkej osoby**–§ 139 ods. 1 písm. c) Trestného zákona č. 300/2005 Z. z.] alebo spáchanie trestného činu z osobitného motívu [z nenávisti pre **pohlavie** § 140 písm. e) Trestného zákona č. 300/2005 Z. z.] s trestom odňatia slobody na dvadsať rokov až dvadsaťpäť rokov alebo trestom odňatia slobody na doživotie.

Na základe uvedeného možno konštatovať, že situácia v Slovenskej republike **nevyžaduje osobitné legislatívne riešenie pre vraždy žien intímny partnerom**. Uvedený problém by mal byť riešený v rámci komplexnej eliminácie domáceho resp. rodovo podmieneného násillia.

Slovenská právna úprava by zrejme mohla byť inšpiráciou pre českého zákonodarcu. V súčasnosti možno v Českej republike vraždu intímneho partnera postihnúť ako trestný čin vraždy podľa § 140 ods. 1, alebo 2 trestného zákonníka č. 40/2009 Sb. v súbehu s trestným činom týrania osoby žijúcej v spoločnom obydlí podľa § 199 trestného zákonníka. K možnosti súbehu pri trestnom čine vraždy a týrania osoby žijúcej v spoločnom obydlí sa vyjadroval aj český Najvyšší súd.⁶³ „Trestný čin vraždy podľa § 219 tr. zák. (dle § 8 odst. 2 tr. zák. je pokus trestného činu trestný podľa trestní sazby stanovené za dokonany trestný čin) stejně jako trestný čin týraní osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě podle § 215a odst. 1, odst. 2 písm. a) tr. zák. jsou podle § 41 odst. 2 tr. zák. zvlášť závažnými trestnými činy a tzv. faktická konzumpce s ohledem na shora uvedené nepřichází v úvahu.“

Podľa českej štúdie týkajúcej sa vrážd v kontexte domáceho násillia⁶⁴ súd v prípade uznania viny páchatelom takýchto vrážd ukladal tresty odňatia slobody v rozpätí od 7 rokov odňatia slobody (pokus vraždy bývalého manžela) do 24 rokov odňatia slobody (spáchanie vraždy družky surovým a trýznivým spôsobom).

Vzhľadom na uplatňovanie absorpčnej zásady pri ukladaní úhrnného trestu (§ 43 ods. 1 trestného zákonníka), je otázne či vo všetkých prípadoch vrážd v rámci partnerského násillia, sú za uvedené konania takéto tresty dostatočne odrádzajúce?

63 Usnesení Nejvyššího soudu České republiky zo dňa 20. 04. 2011, sp. zn. 3 Tdo 391/2011-27.

64 VOŇKOVÁ, J. a D. OPLATEK. *Vraždy v kontextu domácího násillia*. Praha: proFem, 2015, s. 40 a nasl.